

29

גליונות לערוך בפרשת השבוע השנת העשרים ותשע
בעריכת נחמה ליבוביץ

משפטים (תש"ל)

גליון זה הוא המשכו של גליון משפטים תשכ"ט. עיון שם וצרפהו לגליוננו:

א. שאלה כללית בסמיכות הפסוקים
לפי קאסרן מקושרות הפרשיות בתורה לעתים לא בקשר עניני כי אם בקשר אסוציאטיבי של מלים או ביטויים.

מהו לפי זה הקשר בין הפסוקים י' - י"א - י"ב לפסוקים הקודמים להם?

ועל ענין ההדרכה.

ב. ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה והשביעית תשמטנה ונאכלו אביוני עמך.

רש"י ד"ה תשמטנה: מעבודה. ד"ה ונאכלו אחר זמן הבעור.

ד"ה תשמטנה: מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה.

ונאכלו: מלזבל ומלקשקש (=מלעדרה תחת הזיתים).

ראב"ע ד"ה השביעית תשמטנה: היא - שתקרא שמיטה לה. ולא יגש איש את רעהו האביון. ד"ה ונאכלו: שלא תזרע, וכמנהו (בחמיה י' ל"ב) "ונאכל את השנה השביעית".

רמב"ן ד"ה תשמטנה ונאכלו: וז"ל ד"ה ונאכלו אביוני עמך

(אחרי הביאו דבר רש"י הנ"ל): ואיבנו נכון, כי לא הוזכרו מן התורה אלא

על חרישה וזריעה, אבל המקשקש והמזבל נאכלו מנכש העורף וכיסח (=חותך עשבים העיס ואיבנו מנכש, כי זיכוש הוא עקירה עם השרש) וכל שאר עבודות קרקע אינו אסור מן התורה. וכך העלו בתחילת מסכת מועד קטן (ב' ע"ב, ג' ע"א)

דחרישה וזריעה אסור רחמנא אבל תולדות לא אסור רחמנא, וכולהו מדרבנן; וקרא - אסמכתא בעלמא הוא.

ור' אברהם אמר: "תשמטנה" - (דב' ט"ו ב') "שמוט כל בעל משה ידו",

"ונאכלו" - שלא תזרע את ארצך. ואיבנו כלום.

אבל הכתוב דבר בראשון: אמרו שש שנים תזרע ותאסוף התבואה והשביעית תשמטנה - שלא תזרע את ארצך, "ונאכלו" - שלא תאסוף את תבואתה אבל תזבנה ואכלו אביוני עמך וחיות השדה פרי העץ ותבואת הכרם, וכן (בחמיה י' ל"ב)

"ונאכל את השנה השביעית". (ונאכלו בחיריק, ה' בחולם. עיון שם!).

1 x מה ראה רש"י שלא להסתפק בפירוש אחד? (להעת כמה ממפרשי רש"י אין רש"י מביא שני פירושים אלא אם כן לא מצא פתרון מלא לקושיתו לא בראשון ולא בשני).

2 x מדוע דוחה הרמב"ן את פירוש הראב"ע במלים "ואיבנו כלום" - מה פסול מצא בפירושו?

3 x גם הראב"ע, גם הרמב"ן מביאים כהוכחה לפירושם את בחמיה י' ל"ב. כיצד מפרש כל אחד מהם את הפסוק ההוא? מי ראיתו חזקה יותר?

4 x התוכל להסיר את תלובת הרמב"ן מעל רש"י?

הגוילי ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה

יא... כן תעשה לכרמך ולזיתיתך

רבנו בחיי: הגת ראוי לומר "את הארץ", "כן תעשה לכרמך ולזיתים", והזכיר כל הלשון לזרובח. וכן מצינו בשבת הלשון לזרובח (פ' ל"ב) "תעשה מעשיך", "שורך וחמורך" "בן אמתך". והנה השבת והשמיטה שנים בזה, מן שלא תמצא כן לזרובח, שאין הלשון שם לזרובח, כי אם לבסתר, והוא שכתוב (ויקרא כ"ה) "לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את בזיריה". והנה זה טעם הדבר...

התוכל למצוא טעם לדבר?

ד. י. ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה

מכילתא: ר' אליעזר אומר: כשישראל עושין רצונו של מקום הם עושים שמיטה אחת בשבוע אחד, שני "שש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה והשביעית תשמטנה"; וכשישראל אין עושין רצונו של מקום, הם עושין ארבע שמטות בשבוע אחד. הא כיצד? נרה שנה וזרעה שנה, נרה שנה וזרעה שנה - נמצאו שהן עושין ארבעה שמטות בשבוע אחד.

(גליון משפטים)

מדרש (תורה שלמה כרך י"ס פרק כ"ג קל"ג) אפילו אין לו לאדם אלא תורבה אחת בחור גנו חייב לעבדה בכל יום.

ר' אברהם בן הרמב"ם

טעמו פשוט והוא רשות, לא מצות עשה, דוגמת מאמרו בשבת (כ' ט') "ששת ימים תעבוד" ומקראות אלה רשות והיתר והקדמה לאסור שלעומתם שיביא אחריהם, ולא יצטרך בזה להודיש בצווי, שהרי את העולם אשר נתן האלוהים בלב בני-האדם יעורר אותם על זה וינהג אותם אליו.

- (1) מה הקשי בפסוק?
- (2) מה ההבדל בין שלושתם בישוב הקשי?
- (3) התוכל להוכיח בעזרת פסוקים אחרים שרק דעת בן הרמב"ם סכונת לפשוטו של מקרא?
- (4) בן הרמב"ם משתמש בפירושו בשילוב של פסוקי קהלת ג' י' - י"א. כיצד הוא מפרש את חבטוי הלקוח מפסוק י"א שם?
- (5) הרמב"ן - אשר גם הוא מפרש את פסוקו (במקום אחר, וע' עלון ההדרכה) כפי שמפרשו ר' אברהם בן הרמב"ם - מוציא מפסוק זה וחודמים לו מסקנה לגבי דברים כ"ג כ"א. כיצד?

ה. י"ד. שלש רגלים תחג לי בשנה
י"ז. שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך

אליהו בן אסלזג: אם למקרא:

ד"ה שלש פעמים: "פעם" ו"רגל" תחילת תשמישן על הרגל עצמה ואחר כך לתורות על העתקת הרגל בחליכתו, וחזרו עוד לרמוז על החחדשות דבר אחר דבר, כמו שהנועת הרגל מתחדשת בלי הפסק, באופן אחד תדירי.

הסבר לפי איזו משלש התוראות שנתן בן אסלזג מתפרשות המלים 'פעם' ו'רגל' בפסוקים הנ"ל (י"ד, י"ז) ובכל אחד מן הפסוקים הנאים:

במדבר כ"ג א'	ולא הלך בפעם בפעם לקראת נחשים
ישע' מ"א ז'	מחליק פטיש את הולם פעם
ישע' כ"ו ו'	תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים
ישע' נ"ח י"ג	אם תשיב משבת רגלך
שיר-השירים ז'	מה יפו פעמיך בנעלים
במדבר כ"ב	כי הכיתני זה שלש רגלים
שמות כ"ה י"ב	ונחת על ארבע פעמותיך.

ו. י"ב. ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות
י"ז. שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך

רש"י ד"ה וביום השביעי תשבת:

אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה, שלא תאמר, הואיל וכל חשנה קרויה "שבת", לא תנהוג בה שבת בראשית (ע"פ המכילתא).

רש"י ד"ה שלש פעמים רג'

לפי שהענין מדבר בשביעית, הוצרך לומר שלא יתעקרו שלש רגלים ממקופו.

- (1) מה קשה לרש"י בכל אחד משני המקומות הנ"ל?
- (2) למה נקראת השבת כאן בדברי חז"ל בשם "שבת בראשית"?
- (3) מקשים מפרשי רש"י: וכי מה היא ההוה אמינא שלא תנהג בשבת שמיטה שבת בראשית?
- (4) בעל "משכיל לדוד" (ר' דוד פארוו) מקשה על דברי רש"י: למה אמר לגבי הרגלים "שלא יסתרו" ולמה לא אמר "שלא יעקרו" כמו שאמר לעיל גבי שבת? ישב קושיתו.
- (5) דברי רש"י על הרגלים (לעיל פ' י"ז) מקורם במכילתא, אלא ששם נאמרו לפ' י"ד "שלש רגלים תחג לי בשנה". הסבר מה ראה רש"י להעבירם ממקומם ולפרשם לפ' י"ז?

תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, קרית משה ירושלים.